

ΤΟ ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΣΤΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΤΟΥ ΟΗΕ ΓΙΑ ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ*

*Παρούλας. Νάσκου-Περράκη
Καθηγήτριας Πανεπιστημίου Μακεδονίας*

1. Εισαγωγή

Το Σύμφωνο του ΟΗΕ για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά¹ Δικαιώματα (στο εξής Σύμφωνο)², χαρακτηρίζεται μαζί με το δίδυμο Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (στο εξής ΣΑΠΔ)³ και την Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (στο εξής ΟΔΔΑ)⁴, ως το θεμέλιο, άλλως η βάση των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η υιοθέτηση των δύο Συμφώνων διήρκεσε περίπου είκοσι χρόνια, μια περίοδος ιδιαίτερα μακρά, με έντονο πολιτικό περιεχόμενο που ήταν και η αιτία του διαχωρισμού των Συμφώνων σε δύο χωριστά κείμενα⁵. Ο ψυχρός πόλεμος από την μια πλευρά, και η άρνηση υιοθέτησης μηχανισμού ελέγχου της εφαρμογής των οικονομικών, κοινωνικών και

*Στη συνάδελφο και αγαπητή φίλη, Ομότιμη Καθηγήτρια κα Καλλιόπη Κούφα ελάχιστη συνεισφορά για την αναγνώριση του επιστημονικού της έργου, και της επιτυχούς παρουσίας της σε όργανα Διεθνών Οργανισμών.

¹ Ο όρος «Πολιτιστικά» επικράτησε ως πλέον δόκιμος του όρου «Μορφωτικά» που αποδόθηκε στον ελληνικό κυρωτικό νόμο (Ν. 1532/1985, ΦΕΚ Α' 43). Βλ. σχετικά, Ε. ΡΟΥΚΟΥΝΑΣ, Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 1995, σ. 74 και ΣΤ. ΠΕΡΡΑΚΗΣ, Διαστάσεις της Διεθνούς Προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, τ. Α', 1998, σ. 58.

² Το Σύμφωνο υιοθετήθηκε από τη Γεν. Συνέλευση του ΟΗΕ, στις 16 Δεκεμβρίου 1966 και τέθηκε σε ισχύ στις 3 Ιανουαρίου 1976. Μέχρι σήμερα έχει κυρωθεί από 155 κράτη. Για μια γενική θεώρηση του Συμφώνου βλ. B.G. RAMCHARAN, Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, NILR, XXIII, 1976/1 σ. 151 επ.

³ Το ΣΑΠΔ υιοθετήθηκε την ίδια ημερομηνία, στις 16 Δεκεμβρίου 1966, τέθηκε σε ισχύ στις 23 Μαρτίου 1976 και έχει κυρωθεί από 154 κράτη (βλ. Ν. 2462/1997, ΦΕΚ Α' 25). Το ΣΑΠΔ συνοδεύεται από δύο Πρωτόκολλα, το Προαιρετικό Πρωτόκολλο, που τέθηκε σε ισχύ στις 23 Μαρτίου 1976 (κυρώθηκε με το Ν. 2462/1997 ΦΕΚ Α' 25) και αναγνωρίζει το δικαίωμα στην ατομική αναφορά, και το Δεύτερο Προαιρετικό Πρωτόκολλο, σχετικά με την κατάργηση της θανατικής ποινής, που τέθηκε σε ισχύ στις 11 Ιουλίου 1991 (κυρώθηκε με το Ν. 2462/1997, ΦΕΚ Α' 25).

⁴ Η ΟΔΔΑ υιοθετήθηκε από τη Γεν. Συνέλευση στις 10 Δεκεμβρίου 1948.

⁵ Για τα αίτια διαχωρισμού των δύο Συμφώνων βλ. μεταξύ άλλων J. DONNELLY, International Human Rights, 2nd ed., 1998 σ. 7 επ., M. BOSSUYT, Guide to the travaux preparatoires of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 1987 και C. SCOTT, The interdependence and permeability of human rights norms: towards a partial fusion of the International Covenant on Human Rights, OHJL, 27, Ottawa, Canada 1989, σ. 791 επ.

πολιτιστικών δικαιωμάτων από την άλλη, διαίρεσαν τα κράτη μέλη του ΟΗΕ και κατά συνέπεια και την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε δύο κατηγορίες⁶.

Το ΣΑΠΔ προέβλεπε την συγκρότηση μιας Επιτροπής⁷ καθώς και τη δυνατότητα ατομικής αναφοράς με το Προαιρετικό Πρωτόκολλο⁸ που δεν διέθετε αρχικά το Σύμφωνο, και ως προς το δικαίωμα της ατομικής αναφοράς, το απέκτησε πρόσφατα.

Το Σύμφωνο κατοχυρώνει μια σειρά από οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα, μερικά από τα οποία συναντούμε αρχικά στην ΟΔΔΑ⁹, και τα οποία πέραν της καταγραφής τους, τα ορίζει και τα αναλύει με σκοπό να διευκολύνει τα συμβαλλόμενα μέρη «στα βήματα»¹⁰ που πρέπει να ακολουθήσουν για την υλοποίησή τους. Ο αριθμός των δικαιωμάτων αυτών είναι μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο της ΟΔΔΑ, μικρότερος όμως από την προστασία που παρέχει ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης που υιοθετήθηκε το 1961¹¹. Ωστόσο, θεωρείται η πρώτη διεθνής πράξη, σε παγκόσμιο επίπεδο, που ασχολείται διεξοδικά με οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα. Τα Ηνωμένα Έθνη προσπάθησαν να δώσουν έμφαση στο περιεχόμενο του Συμφώνου και δεν είναι τυχαίο ότι στην απόφαση 2200¹², με την οποία υιοθετήθηκαν, το Σύμφωνο προηγείται του αντίστοιχου ΣΑΠΔ.

Το Σύμφωνο διαιρείται σε πέντε μέρη. Το πρώτο μέρος αποτελείται από το άρθρο 1 και κατοχυρώνει το δικαίωμα των λαών στην αυτοδιάθεση¹³. Το δεύτερο μέρος, άρθρα 2-5, περιλαμβάνει τις γενικές υποχρεώσεις των κρατών μερών¹⁴ και τις αρχές που διέπουν τα δικαιώματα που κατοχυρώνει το Σύμφωνο¹⁵, καθώς και τη δυνατότητα περιορισμού των

⁶ P. ALSTON, The interplay between rights: denial and neglect, στο Human rights: the new consensus, 1994, σ. 113.

⁷ Βλ. άρθρα 28 επ. ΣΑΠΔ.

⁸ Βλ. άρθρα 1 και 2 του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου.

⁹ Για το ζήτημα αυτό βλ. A. EIDE, Economic and Social Rights, στο J. SYMONIDES, Human Rights: Concepts and Standards, 2000, σ. 119.

¹⁰ Όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν οι TH. BUERGEUTHAL, D. SHELTON, D. STEWART, International Human Rights, 2002, σ. 65.

¹¹ Υιοθετήθηκε στο Τορίνο, 18.10.1961 (κυρώθηκε με το Ν. 1426/1984, ΦΕΚ Α' 32), περιλαμβάνοντας δεκαεννέα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα. Βλ. A. H. ROBERTSON, Human Rights in Europe, 1963, κεφάλαιο 3, υπ. 41, και του ιδίου, Human Rights in the world, Manchester, 1972, σπ.π.. 28 επ.

¹² Res 2200 A (XX1) της 16^{ης} Δεκεμβρίου 1966.

¹³ Το άρθρο 1 είναι όμοιο με το αντίστοιχο και ταυτόριθμο του ΣΑΠΔ, και κατοχυρώνεται και στο άρθρο 1 του Χάρτη ΟΗΕ. Βλ. μεταξύ άλλων J. KLABBERS, The right to be taken seriously: Selfdetermination in International Law, HRQ 28, 1, 2006, σ. 186 επ

¹⁴ General Comment 3, The nature of States parties obligations (art. 2,1) Fifth Session, 1990, E/1991/23, 14 December 1990.

¹⁵ Βλ. μεταξύ άλλων E. W. VIERDAG, The legal nature of the rights granted by the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, στο NYIL, IX 1978, σ. 69 επ., M. BOSSUYT, La distinction entre les droits civils et politiques et les droits économiques, sociaux et culturels, RDH, 8 No 4, 1975, σ. 783 επ.

δικαιωμάτων αυτών¹⁶. Το τρίτο μέρος, άρθρα 6-15, είναι αφιερωμένο στις ουσιαστικές διατάξεις των επιμέρους δικαιωμάτων του Συμφώνου που ταξινομούνται σε τρεις κατηγορίες: α) στο δικαίωμα στην εργασία μέσα σ' ένα δίκαιο και ευνοϊκό περιβάλλον¹⁷, β) στο δικαίωμα στην κοινωνική προστασία, σ' ένα ικανοποιητικό επίπεδο ζωής και σ' ένα υψηλό επίπεδο φυσικής και πνευματικής υγείας^{18 19 20 21} και γ) στο δικαίωμα στη μόρφωση και απόλαυση των πλεονεκτημάτων της πολιτιστικής ελευθερίας και επιστημονικής προόδου^{22 23 24}.

Το τέταρτο μέρος, άρθρα 16-25, περιλαμβάνει διατάξεις που αφορούν στη διαδικασία τήρησης της εφαρμογής του Συμφώνου από τα κράτη μέρη, ενώ το πέμπτο μέρος, άρθρα 23-31 αναφέρεται στις τελικές διατάξεις.

Και τα δύο Σύμφωνα αποτελούν διεθνείς νομικές πράξεις και τα κράτη μέρη, μετά την κύρωσή τους, οφείλουν να σεβαστούν τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το περιεχόμενο των διατάξεών τους, άλλως να σεβαστούν τα δικαιώματα που καταγράφονται και να τα μεταφέρουν στην εσωτερική έννομη τάξη. Σε αντίθετη περίπτωση καθίστανται υπόλογα στην διεθνή κοινότητα, και λογοδοτούν για τη μη εφαρμογή των διατάξεων που εγγυώνται στους διαμένοντες στο έδαφός τους πολίτες.

2. Ο μηχανισμός ελέγχου εφαρμογής του Συμφώνου

2.1. Η Επιτροπή Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων

Αρμόδιο όργανο για να ελέγξει την εφαρμογή των διατάξεων του Συμφώνου είναι η Επιτροπή Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων (στο εξής Επιτροπή).

¹⁶ Για το ζήτημα των παρεκκλίσεων στις διεθνείς πράξεις προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου βλ. D. PREMONT, O. L. STENERSEN και I. OSEREDCZUD (eds), *Non-derogable rights and states of emergency*, Association of International Consultants of Human Rights, 1996, σ. 421 επ., και Π. ΝΑΣΚΟΥ-ΠΙΕΡΡΑΚΗ, Το άρθρο 15 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Θεωρητική νομολογιακή προσέγγιση. Με συγκριτική αναφορά στα άρθρα 4 του ΣΑΠΔ και 27 ΑΣΔΑ, 1987, σ. 57 επ.

¹⁷ General Comment 18, The right to work, Thirty fifth Session, E/C. 12/G.C/18, 6 Φεβρουαρίου 2006.

¹⁸ General Comment 4, The right to adequate housing (art. 11,1): Sixth Session, 1991, E/1992/23, 13 December 1991.

¹⁹ General Comment 12, The right to adequate food (art. 11), Twentieth Session, 1999, E/C.12/1999/S, 12 May 1999.

²⁰ General Comment 15, The right to water (arts 11 and 12), Twenty-ninth Session, E/C.12/2002/11, 2002, 20 January 2003.

²¹ General Comment 14, The right to the highest attainable standard of health (art. 12), Twenty second Session, E/C. 12/2004, 25 April - 12 May 2000.

²² General Comment 11, Plans of action for primary education, (art. 14), Twentieth Session, E/C. 12/1994/4, 26 April - 14 May 1999, § 2.

²³ General Comment 13, The right to education (art. 13), Twenty first Session 1999, E/C. 12/1999/10, 15 November - 3 December 1999, και General Comment 11, ό.π.

²⁴ General Comment 17, The right to everyone to benefit from the protection of the moral and natural interest resulting from any scientific, literary or artistic production of which he or she is the author (art. 15, 1c), Thirty fifth Session, E/C. 12/GC/17, 12 January 2006.

Σε αντίθεση με άλλες διεθνείς πράξεις προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου²⁵, η Επιτροπή δεν προβλέπεται στο κείμενο του Συμφώνου. Το τελευταίο αναθέτει στο Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο (στο εξής ECOSOC) τον έλεγχο με την εξέταση των περιοδικών εκθέσεων που τα κράτη μέρη υποχρεούνται να υποβάλλουν, μέσω του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ²⁶. Οι εκθέσεις υποβάλλονται δύο χρόνια μετά τη θέση σε ισχύ του Συμφώνου, για τα ιδρυτικά κράτη μέρη, δύο χρόνια μετά την κύρωση του Συμφώνου για τα προσχωρήσαντα κράτη μέρη. Έκτοτε, κάθε πέντε έτη, τα κράτη οφείλουν να ενημερώνουν για την εφαρμογή των διατάξεων του Συμφώνου²⁷. Οι εκθέσεις αποστέλλονται και σε Ειδικευμένες Οργανώσεις του συστήματος του ΟΗΕ, εφόσον ολόκληρη ή μέρος αυτής ασχολείται με ζητήματα που εμπίπτουν στις αρμοδιότητες ή δραστηριότητες των Οργανώσεων αυτών²⁸. Με συμφωνία που υπογράφουν οι Ειδικευμένες Οργανώσεις με το ECOSOC, δύνανται να αποστέλλουν εκθέσεις σχετικά με την πρόοδο που πέτυχαν στην προσπάθεια εφαρμογής των διατάξεων του Συμφώνου²⁹. Δύνανται, επίσης, να σταλούν και στην Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου³⁰. Το ECOSOC εξετάζει τις εκθέσεις και προβαίνει σε συστάσεις γενικού περιεχομένου προς την Γεν. Συνέλευση³¹.

Προκειμένου να ανταποκριθεί στην ανωτέρω υποχρέωση, το ECOSOC, συγκρότησε το 1978, 15μελή ομάδα εργασίας για να βοηθήσει στο έργο του, αποτελούμενη από εκπροσώπους των κρατών μελών που ήταν ταυτόχρονα και μέρη του Συμφώνου και εκπροσωπούσαν όλες τις γεωγραφικές περιοχές των κρατών μελών του ECOSOC³².

Η εντολή της ήταν ετήσια, και άρχισε το έργο της από τον Απρίλιο του 1979 εξετάζοντας τις ετήσιες εκθέσεις³³. Το έργο του βοηθητικού αυτού οργάνου έτυχε οξείας κριτικής για

²⁵ Βλ. το αντίστοιχο Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, τη Σύμβαση κατά των φυλετικών διακρίσεων, κατά των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών, της απαγόρευσης των βασανιστηρίων κ.ά.

²⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 16,1 του Συμφώνου.

²⁷ Σύμφωνα με τα άρθρα 16 και 17 του Συμφώνου. Βλ. ECOSOC Res. 1988/4 και εσωτερικό κανονισμό, άρθρο 58,2.

²⁸ Άρθρο 16,2 του Συμφώνου. Για την διαδικασία αυτή βλ. P. ALSTON, *The United Nations Specialised Agencies and Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, CJTL, 79, 1979, σ. 18.

²⁹ Άρθρο 18 του Συμφώνου.

³⁰ Η Επιτροπή αυτή αντικαταστάθηκε πρόσφατα από το Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, βλ. Res 60/251 της Γεν. Συνέλευσης που υιοθετήθηκε στις 15 Μαρτίου 2006.

³¹ Βλ. E. SCHWELB, *Some aspects of the measures of implementation of the Covenant of Economic, Social and Cultural Rights*, HRJ, 1 1968, σ. 363 επ.

³² ECOSOC Res. 1978/10, 3 May 1978.

³³ ECOSOC Res. 1979/43, 11 May 1979 και Res. 1981/158, 8 May 1991 με τις οποίες το ECOSOC έθεσε τους πρώτους κανόνες και μεθόδους εργασίας της ομάδας.

πολλούς και διαφορετικούς λόγους, ακόμη και για την ετήσια θητεία του που στερούσε τη συνέχεια στο έργο του, με αποτέλεσμα το ECOSOC να προτείνει κάποιες αλλαγές³⁴.

Το 1982, μετά από τέσσερις συνόδους, η ομάδα εργασίας από ομάδα οριζόμενη από τον Πρόεδρο του ECOSOC μετατράπηκε σε σώμα εκλεγμένο, αποτελούμενο από κυβερνητικούς εμπειρογνώμονες σε θέματα δικαιωμάτων του ανθρώπου³⁵, κι αυτό το σώμα με τη σειρά του μετεξελέχθηκε με απόφαση του ECOSOC³⁶ το 1985, σε Επιτροπή των Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων³⁷. Έτσι, το Σύμφωνο εντάχθηκε στον κατάλογο των διεθνών πράξεων προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου που διαθέτουν μηχανισμό ελέγχου μέσω μιας Επιτροπής³⁸. Η τελευταία υιοθέτησε τον εσωτερικό της κανονισμό το 1989, ο οποίος τροποποιήθηκε στη συνέχεια το 1990 και 1993³⁹.

2.2. Σύνθεση

Η Επιτροπή αποτελείται από 18 μέλη, εμπειρογνώμονες στον τομέα των δικαιωμάτων του ανθρώπου, που εκλέγονται από το ECOSOC σε μυστική ψηφοφορία από κατάλογο υποψηφίων που υποδεικνύουν τα κράτη μέλη του Συμφώνου⁴⁰ και εκπροσωπούν της της γεωγραφικές περιοχές του πλανήτη, καθώς και όλα τα κοινωνικά και νομικά συστήματα. Δρουν με την προσωπική της ιδιότητα ανεξάρτητα από τα κράτη που της υποδεικνύουν.

Στην παρούσα σύνθεσή της η Επιτροπή αποτελείται από 14 άνδρες και 4 γυναίκες, διαφορετικών επαγγελμάτων, στην πλειονότητα νομικοί. Η σύνθεση αυτή έτυχε κριτικής⁴¹, διότι η έλλειψη της επαρκούς αριθμού οικονομολόγων θεωρείται μειονέκτημα, για μια διεθνή σύμβαση που περιλαμβάνει και οικονομικά δικαιώματα και απόρροια αυτού του γεγονότος

³⁴ P. ALSTON, B. SIMMA, First Session of the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, AJIL, 80, 3, 1987, σ. 747 επ., των ιδίων, Second Session of the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, AJIL 82, 3, 1988, σ. 603 επ., P. ALSTON, The Committee on Economic, Social and Cultural Rights, in P. ALSTON (ed.), The UN and human rights, a critical appraisal, 1992, σ. 473 επ.

³⁵ ECOSOC Res. 1982/83, 6 May 1982.

³⁶ ECOSOC Res. 1985/17, της 28^{ης} Μαΐου 1985.

³⁷ Βλ. σχετικά P. ALSTON, The Committee on Economic, Social and Cultural Rights, στο P. ALSTON (ed.) The United Nations and Human Rights, ο.π., 1992, σ. 473 επ., M. C.-R. CRAVEN, The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: A Perspective on its Development, 1995 και A. CHAPMAN, A new approach to Monitoring the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, στο ICJR, 1995, σ. 23.

³⁸ Οι συμβάσεις αυτές είναι: το ΣΑΠΑ, η Διεθνής Σύμβαση περί καταργήσεων πάσης μορφής φυλετικών διακρίσεων, η Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων, η Σύμβαση κατά των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών, η Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού και η Σύμβαση για την προστασία των μεταναστών.

³⁹ Rules of Procedure of the Committee adopted at its Third Session (1989) E/C.12/1990/4/Rev. 1, 1 September 1993.

⁴⁰ Εσωτερικός Κανονισμός, άρθρο 9.

⁴¹ M. DOWELL-JONES, Contextualising the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: Assessing the economic deficit, 2004, σ. 158.

είναι η αποφυγή συζήτησης οικονομικών θεμάτων, σημαντικών για την προαγωγή του περιεχομένου του Συμφώνου, κατά την προφορική κυρίως διαδικασία.

Τα μέλη της Επιτροπής εκλέγονται για περίοδο τεσσάρων ετών με δυνατότητα επανεκλογής, εφόσον προταθούν εκ νέου από τα κράτη. Η Επιτροπή εκλέγει τον Πρόεδρό της, τρεις Αντιπροέδρους και τον Εισηγητή, λαμβάνοντας πάντοτε υπόψη την γεωγραφική κατανομή⁴². Το Προεδρείο εκλέγεται για διάστημα δύο ετών, με δυνατότητα επανεκλογής, εφόσον είναι μέλος της Επιτροπής⁴³.

2.3. Σύνοδοι

Η πρώτη σύνοδος της Επιτροπής πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο του 1987⁴⁴. Η Επιτροπή συνεδριάζει δύο φορές τον χρόνο⁴⁵ για διάστημα τριών εβδομάδων για κάθε συνεδρίαση, συνήθως τον Μάιο και Νοέμβριο ή Δεκέμβριο, στο Κέντρο των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, στη Γενεύη. Οι συνεδριάσεις είναι δημόσιες, ενώ περίληψη των συζητήσεων ανακοινώνεται στον τύπο. Την έναρξη των συνεδριάσεων γνωστοποιεί ο Γεν. Γραμματέας έξι εβδομάδες πριν⁴⁶, μετά από συνεννόηση με το ECOSOC⁴⁷.

Η ημερήσια διάταξη της συνόδου προετοιμάζεται από τον Γεν. Γραμματέα σε συνεργασία με τον Πρόεδρο της Επιτροπής και περιλαμβάνει ζητήματα που εκκρεμούν από προηγούμενη σύνοδο ή προτείνονται από τον Πρόεδρο, τα κράτη μέλη, τα μέλη της Επιτροπής ή τον Γεν. Γραμματέα⁴⁸. Η Επιτροπή δύναται να τροποποιήσει την ημερήσια διάταξη, να προσθέσει ή να αποσύρει ζητήματα⁴⁹.

2.4 Έργο της Επιτροπής

Κύριο έργο της Επιτροπής είναι η επίβλεψη της εφαρμογής των διατάξεων του Συμφώνου. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από διάλογο που προσπαθεί να αναπτύξει με τα κράτη μέλη, έτσι ώστε να υιοθετήσουν τόσο νομοθετικά, όσο και διοικητικά μέτρα με σκοπό την καλλίτερη δυνατή εφαρμογή του και απόλαυση των δικαιωμάτων που εγγυάται. Πέραν αυτού, μπορεί να

⁴² Εσωτερικός κανονισμός άρθρο 14.

⁴³ Ibid, άρθρο 15, καθώς και άρθρα 16-19 που αναφέρονται στην αντικατάσταση του Προέδρου σε περίπτωση αδυναμίας εκτέλεσης των καθηκόντων του.

⁴⁴ Σχετικά βλ. P. ALSTON, B. SIMMA, First Session of UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, AJIL, 81, 1987, σ. 747.

⁴⁵ Αρχικά συνεδρίαζε μόνον μία φορά, αυτό όμως τροποποιήθηκε λόγω του φόρτου εργασίας. Βλ. και εσωτερικό κανονισμό άρθρο 1.

⁴⁶ Εσωτερικός κανονισμός, άρθρο 3.

⁴⁷ Ibid, άρθρο 2.

⁴⁸ Εσωτερικός κανονισμός, άρθρο 4.

⁴⁹ Ibid, άρθρο 6.

συνδράμει τις κυβερνήσεις μέσω υιοθέτησης σειράς προτάσεων και συστάσεων προς αυτά, για την ομοιόμορφη εφαρμογή των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων σε όλους.

Προκειμένου να ανταποκριθεί στο έργο αυτό η Επιτροπή προβαίνει σε ενδελεχή εξέταση των εκθέσεων που τα κράτη μέρη υποχρεούνται να της υποβάλλουν. Πέραν των εκθέσεων, όμως, η Επιτροπή λαμβάνει πληροφορίες για την εφαρμογή από τα κράτη μέρη των δικαιωμάτων που εγγυάται το Σύμφωνο από ΜΚΟ, που διαθέτουν συμβουλευτικό καθεστώς στο ECOSOC⁵⁰, και από τις Ειδικευμένες Οργανώσεις του ΟΗΕ, εφόσον οι διατάξεις του Συμφώνου εμπίπτουν στις ευρύτερες δραστηριότητές τους⁵¹.

2.5. Περιεχόμενο των εκθέσεων

Η υποχρέωση υποβολής εκθέσεων, σύμφωνα με το μέρος IV του Συμφώνου, δεν θα πρέπει να λαμβάνεται μόνον ως ένα διαδικαστικό θέμα το οποίο προσπαθούν να εκπληρώσουν όλα τα κράτη μέρη. Η Επιτροπή⁵² φρονεί ότι το γράμμα και το πνεύμα του Συμφώνου είναι διαφορετικό και ότι μέσω των εκθέσεων αναζητούνται μια σειρά από ζητήματα τα οποία μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- α. ανάγκη εναρμόνισης της εθνικής νομοθεσίας με τις διατάξεις του Συμφώνου,
- β. επαγρύπνηση για την εφαρμογή των διατάξεων σε όλους τους πολίτες που βρίσκονται στην δικαιοδοσία του κράτους, εντοπισμό όσων μειονεκτούν και αναζήτηση βοήθειας από την Επιτροπή εάν χρειαστεί,
- γ. η Επιτροπή ζητάει από τα κράτη μέρη να εκθέσουν την υπάρχουσα κατάσταση στη χώρα τους, προβάλλοντας ταυτόχρονα και τις προτεραιότητες που αναλαμβάνουν για την εφαρμογή των διατάξεων του Συμφώνου,
- δ. συμμετοχή στην σύνταξη της έκθεσης φορέων της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής, καθώς και ΜΚΟ,
- ε. ανάγκη να μπορέσει η Επιτροπή να κρίνει κατά πόσον έχει επιτευχθεί πρόοδος από την εφαρμογή των διατάξεων του Συμφώνου, κάτι που μπορεί να γίνει μόνον όταν τα κράτη μέρη θέτουν στόχους τους οποίους προσπαθούν να πετύχουν,

⁵⁰ Ibid, άρθρο 69.

⁵¹ Ibid, άρθρα 66, 67, 68. Οι Ειδικευμένες Οργανώσεις αποστέλλουν εκπροσώπους τους στις συνόδους της Επιτροπής.

⁵² General Comment 1, Reporting by State parties Third Session, 1989.

στ. τέλος η ανταλλαγή πληροφοριών ανάμεσα στα κράτη μέρη θα αναπτύξει την κατανόηση των προβλημάτων που κάθε κράτος αντιμετωπίζει στην προσπάθεια εφαρμογής των δικαιωμάτων που εγγυάται το Σύμφωνο.

Τα κράτη μέρη που δεν υποβάλλουν έκθεση, βρίσκονται καταγεγραμμένα σε κατάλογο που τηρεί ο Γεν. Γραμματέας. Ο τελευταίος ενημερώνει την Επιτροπή σχετικά κι αυτή με τη σειρά της δύναται να συστήσει στο ECOSOC να σταλεί μέσω του Γεν. Γραμματέα ειδοποίηση στο κράτος για την υποχρέωση που απορρέει από το Σύμφωνο⁵³.

Εάν τα κράτη μέρη δεν ανταποκριθούν στην ειδοποίηση αυτή, τότε η Επιτροπή μνημονεύει την παράλειψη του κράτους στην ετήσια έκθεσή της προς το ECOSOC⁵⁴.

2.6. Ομάδα εργασίας

Σε κάθε σύνοδο η Επιτροπή εξετάζει 4 έως 5 εκθέσεις. Προκειμένου να ανταποκριθεί στο έργο της και λόγω του φόρτου εργασίας που έχει, συγκροτεί έξη περίπου μήνες πριν την εξέταση κάθε μιας έκθεσης, μια ομάδα εργασίας αποτελούμενη από 5 μέλη, η οποία είναι επιφορτισμένη με το να μελετήσει και να υπογραμμίσει τα ζητήματα που χρήζουν περαιτέρω συζήτησης και εξέτασης και αναθέτει σε ένα από τα ανωτέρω μέλη να καταρτίσει κατάλογο με τα θέματα που κατά την κρίση του απαιτούν περισσότερες διευκρινίσεις από το κράτος μέρος που υποβάλει την έκθεση⁵⁵. Η ομάδα εργασίας συνεδριάζει για μία εβδομάδα στη Γενεύη, πριν από την κανονική σύνοδο της Επιτροπής.

2.7. Παρουσίαση των εκθέσεων

Οι εκθέσεις παρουσιάζονται συνήθως ενώπιον της Επιτροπής από τους εκπροσώπους των κρατών μερών σε ημερομηνία που ορίζει η πρώτη⁵⁶. Ο Γεν. Γραμματέας ενημερώνει τα κράτη μέρη για την ημερομηνία της παρουσίασης και την διάρκειά της⁵⁷. Κατά την προφορική διαδικασία οι εκπρόσωποι απαντούν αρχικά στα σχόλια και στις παρατηρήσεις της ομάδας εργασίας και μετά σ' αυτά των μελών της Επιτροπής. Μετά το πέρας της προφορικής εξέτασης παρέχεται στους εκπροσώπους των κρατών μερών προθεσμία, εντός της οποίας δύναται να απαντήσουν γραπτά σε πιο συγκεκριμένα ζητήματα που έθεσε η Επιτροπή. Σε περίπτωση αδυναμίας να ανταποκριθούν στις ανωτέρω απαιτήσεις, τα κράτη μέρη παρέχουν

⁵³ Βλ. Εσωτερικός κανονισμός, άρθρο 58.

⁵⁴ Ibid, άρθρο 59.

⁵⁵ Η ομάδα εργασίας είναι εξουσιοδοτημένη από το ECOSOC, Res. 1988/4, 24 May 1988.

⁵⁶ Ibid, άρθρο 62.

⁵⁷ Ibid.

συμπληρωματικές πληροφορίες μέσα σε χρονικό διάστημα που ορίζει η Επιτροπή, η οποία υποδεικνύει και τον τρόπο με τον οποίο θα παρασχεθούν οι πληροφορίες αυτές⁵⁸. Σε περίπτωση απουσίας του εκπροσώπου την ορισθείσα ημερομηνία, η Επιτροπή προβαίνει στην εξέταση της έκθεσης εν απουσία του⁵⁹.

2.8. Η απόφαση της Επιτροπής

Με το πέρας της προφορικής διαδικασίας η Επιτροπή συνεδριάζει κεκλεισμένων των θυρών και ανακοινώνει δημόσια την απόφασή της, στο τέλος της κάθε συνεδρίασης. Η απόφαση, που λαμβάνεται με συναίνεση (consensus)⁶⁰, βασίζεται στις παρατηρήσεις της Επιτροπής για την σωστή ή μη εφαρμογή του Συμφώνου από το συγκεκριμένο κράτος μέρος. Από το 1993⁶¹, η απόφαση περιλαμβάνει πέντε μέρη, ήτοι: 1. εισαγωγή, 2. θετικές παρατηρήσεις, 3. παράγοντες και δυσκολίες από την εφαρμογή του Συμφώνου, 4. κύρια ζητήματα που θα πρέπει να εξεταστούν, 5. υποδείξεις και συστάσεις.

Η Επιτροπή δεν διστάζει να καταλήξει στη διαπίστωση ότι υπήρξε παραβίαση των διατάξεων του Συμφώνου και να ζητήσει από το κράτος μέρος να απόσχει από μέτρα που οδηγούν σε παραβίαση συγκεκριμένων δικαιωμάτων⁶². Παρόλο που οι αποφάσεις της στερούνται νομικής δεσμευτικότητας, εντούτοις αποτελούν αποφάσεις του μοναδικού διεθνούς οργάνου αρμόδιου να κρίνει σχετικά με τις παραβιάσεις μιας διεθνούς σύμβασης με παγκόσμια εμβέλεια που έχει κυρωθεί από έναν μεγάλο αριθμό κρατών⁶³.

Είναι άξιο μνείας το γεγονός ότι πολλά κράτη μέρη συμμορφώνονται με τις υποδείξεις της, λαμβάνουν υπόψη τις παρατηρήσεις της, και προσπαθούν να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις που απορρέουν από το Σύμφωνο. Στην περίπτωση που τα κράτη μέρη καθυστερούν να συμμορφωθούν με τις αποφάσεις της Επιτροπής, ο Πρόεδρος της αποστέλλει επιστολή στην κυβέρνηση τονίζοντας το ενδιαφέρον της Επιτροπής και την ανάγκη συμμόρφωσης του κράτους.

Υπάρχουν, όμως, και κράτη μέρη που δεν ανταποκρίνονται στην ανωτέρω υποχρέωση, αρνούμενα να αποστείλουν την έκθεση. Σ' αυτή την περίπτωση η Επιτροπή προβαίνει σε

⁵⁸ Ibid, άρθρο 63.

⁵⁹ Ibid, άρθρο 62,3.

⁶⁰ Εσωτερικός κανονισμός, άρθρο 46. Το άρθρο αρχικά προβλέπει την λήψη των αποφάσεων με πλειοψηφία. Σε περίπτωση που οι ψήφοι μοιράζονται στη μέση, η πρόταση απορρίπτεται, *ibid*, άρθρο 47.

⁶¹ Βλ. Doc E/1993/22, 265.

⁶² B. SIMMA, *The examination of State reports: ICESCR*, στο K. ECKART (ed.), *Monitoring system of human rights treaty obligations*, 1996, σ. 38.

⁶³ Βλ. P. ALSTON and G. QUINN, *The nature and scope of States Parties obligations under the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, HRQ, 9, 1987, σ. 171 επ.

συνεχείς οχλήσεις προς τις κυβερνήσεις των κρατών μερών, υπενθυμίζοντάς τους την ανειλημμένη υποχρέωση που έχουν αναλάβει από το Σύμφωνο, και εάν και τότε δεν συμμορφωθούν, εξετάζουν την κατάσταση των δικαιωμάτων στο συγκεκριμένο κράτος, σύμφωνα με τις πληροφορίες που διαθέτουν.

Η Επιτροπή έχει τη δυνατότητα να επισκεφθεί το κράτος μέρος που αδυνατεί να εφαρμόσει τις διατάξεις του Συμφώνου, προσφέροντας τεχνική ή άλλη βοήθεια. Σ' αυτήν την περίπτωση ενημερώνει και το ECOSOC. Της επίσκεψης προηγείται γραπτή πρόσκληση από το κράτος μέρος. Μέχρι στιγμής, η Επιτροπή έγινε δεκτή για παροχή βοήθειας επί τόπου μόνον από τον Παναμά κι ανταποκρινόμενη στο αίτημά του, επισκέφθηκε την χώρα τον Απρίλιο του 1995.

Τέλος, η Επιτροπή υποβάλλει στο ECOSOC ετήσια έκθεση για τις δραστηριότητές της, που περιλαμβάνουν και τις συμπερασματικές της παρατηρήσεις σχετικά με τις εκθέσεις των κρατών μερών, ενημερώνει το ECOSOC για τον αριθμό των κρατών που ανταποκρίθηκαν στην υποχρέωση υποβολής εκθέσεων⁶⁴ και προβαίνει σε υποδείξεις και συστάσεις γενικής φύσης, βασισμένες στις εκθέσεις των κρατών και των Ειδικευμένων Οργανώσεων⁶⁵.

2.9. Τα Γενικά Σχόλια

Πέραν των αποφάσεων, η Επιτροπή υιοθετεί με συναίνεση τα Γενικά Σχόλια⁶⁶. Πρόκειται για κείμενα που στοχεύουν στην ερμηνεία ή διευκρίνιση όρων ή διατάξεων του Συμφώνου, έτσι ώστε να γίνουν κατανοητά και να διευκολυνθούν τα κράτη μέρη στην καλλίτερη δυνατή εφαρμογή τους και στην εκπλήρωση των υποχρεώσεών τους⁶⁷.

Η διαδικασία υιοθέτησης Γενικών Σχολίων, που αποτελεί πρακτική και σε άλλες διεθνείς πράξεις προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου⁶⁸ καθιερώθηκε στην παρούσα Επιτροπή από το 1988.

Μέχρι σήμερα η Επιτροπή έχει υιοθετήσει 18 Γενικά Σχόλια:

- 1) Νο 1 (1989) για τον τρόπο σύνταξης των εκθέσεων
- 2) Νο 2 (1990) για τα μέτρα διεθνούς τεχνικής βοήθειας (άρθρο 22)
- 3) Νο 3 (1990) για την φύση των υποχρεώσεων των κρατών μερών (άρθρο 2,1)
- 4) Νο 4 (1991) για το δικαίωμα στην επαρκή στέγαση (άρθρο 11,1)

⁶⁴ Ibid, άρθρο 57.

⁶⁵ Ibid, άρθρο 64.

⁶⁶ Το πρώτο Γενικό Σχόλιο υιοθετήθηκε στην τρίτη σύνοδο της Επιτροπής, E/1989/22.

⁶⁷ Εσωτερικός κανονισμός, άρθρο 65. Αυτό υπογράμμισαν και τα μέλη της Επιτροπής κατ' επανάληψη, βλ. ενδεικτικά Summary Record of the 28th meeting held on 15 November 1999, UN Doc. E/C. 12/1999/SR. 28.

⁶⁸ Όπως το δίδυμο Σύμφωνο για τα Ατομικά Πολιτικά Δικαιώματα, η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού κ.ά.

- 5) Νο 5 (1994) για τα άτομα με αναπηρίες
- 6) Νο 6 (1995) για τα αντίστοιχα δικαιώματα των ηλικιωμένων ατόμων
- 7) Νο 7 (1997) για το δικαίωμα στην επαρκή στέγαση και για το ζήτημα της αναγκαστικής έξωσης, χωρίς την παροχή νομικής ή άλλης βοήθειας (άρθρο 11)
- 8) Νο 8 (1997) για την σχέση μεταξύ οικονομικών κυρώσεων και σεβασμού των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων
- 9) Νο 9 (1998) για το Σχέδιο σχετικά με την εφαρμογή του Συμφώνου στο εσωτερικό των κρατών μερών
- 10) Νο 10 (1998) για τον ρόλο των εθνικών φορέων δικαιωμάτων του ανθρώπου στην προστασία των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων
- 11) Νο 11 (1999) για σχέδια δράσης για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση (άρθρο 14)
- 12) Νο 12 (1999) για το δικαίωμα στην επαρκή σίτιση (άρθρο 11)
- 13) Νο 13 (1999) για το δικαίωμα στην εκπαίδευση (άρθρα 13 και 14)
- 14) Νο 14 (2000) για ένα υψηλότερο επίπεδο υγείας (άρθρο 12)
- 15) Νο 15 (2002) για το δικαίωμα στο ύδωρ (αρ. 11 και 12)
- 16) Νο 16 (2005) για την ισότητα ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες στην απόλαυση των δικαιωμάτων που εγγυάται το Σύμφωνο (άρθρο 3)
- 17) Νο 17 (2005) για το δικαίωμα του καθενός να επωφελείται από την προστασία ηθικών και υλικών αγαθών απόρροια κάθε επιστημονικής λογοτεχνικής και καλλιτεχνικής παραγωγής ως συγγραφέα (άρθρο 15,1)
- 18) Νο 18 (2005) για το δικαίωμα στην εργασία (άρθρο 6).

Τα ανωτέρω θα μπορούσαμε να τα κατατάξουμε σε δύο μεγάλες κατηγορίες: σ' εκείνα που δίνουν οδηγίες στα κράτη μέρη για τον τρόπο σύνταξης των εκθέσεων και εφαρμογής των διατάξεων στην εσωτερική έννομη τάξη, και σ' εκείνα που προσπαθούν να συμβάλλουν στην ερμηνεία των διατάξεων που αφορούν τα ουσιαστικά δικαιώματα του Συμφώνου.

Στα περισσότερα έχουμε ήδη αναφερθεί κατά την εξέταση των δικαιωμάτων του Συμφώνου όμως, επιθυμούμε να αναφερθούμε ειδικότερα σε ένα από αυτά, λόγω του ενδιαφέροντος που παρουσιάζει σε σχέση με τον Χάρτη του ΟΗΕ και ειδικότερα το κεφάλαιο VII.

Πρόκειται για το Γενικό Σχόλιο 8⁶⁹ που εκφράζει την αγωνία της Επιτροπής για την τύχη του Συμφώνου, όταν το Συμβούλιο Ασφαλείας επιβάλλει οικονομικές κυρώσεις σε χώρες που παραβιάζουν το διεθνές δίκαιο και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τον Χάρτη του ΟΗΕ

⁶⁹ General Comment No 8, The relationship between economic sanctions and respect for economic, social and cultural rights, E/C. 12/1997/8, 12 December 1997.

(βλ. π.χ. τις κυρώσεις που επιβλήθηκαν κατά την δεκαετία του 1990 στην Ν.Αφρική, Ιράκ/Κουβέιτ, πρώην Γιουγκοσλαβία, Σομαλία, Λιβύη, Λιβερία, Αϊτή, Αγκόλα, Ρουάντα, Σουδάν, κ.ά.).

Η Επιτροπή δεν αμφισβητεί την αναγκαιότητα επιβολής οικονομικών κυρώσεων, όταν αυτό κρίνεται απαραίτητο. Ωστόσο, και σε αυτές τις περιπτώσεις, οι διατάξεις του Χάρτη του ΟΗΕ (άρθρα 1, 55, 56) που σχετίζονται με τα δικαιώματα του ανθρώπου πρέπει να θεωρηθούν πλήρως εφαρμόσιμες.

Η Επιτροπή πιστεύει ότι στην επιβολή οικονομικών κυρώσεων, θα πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ του σκοπού των κυρώσεων (πίεση στις κυβερνήσεις να συμμορφωθούν προς το διεθνές δίκαιο) και των παράπλευρων συνεπειών τους (αποστέρηση του πληθυσμού των σχετικών δικαιωμάτων του). Όπως υπογραμμίζει, οι αποφάσεις του ΣΑ περιέχουν εξαιρέσεις ανθρωπιστικού περιεχομένου με σκοπό να επιτρέψουν την εισροή αναγκαίων αγαθών και υπηρεσιών με σκοπό να εξασφαλιστούν βασικές ανάγκες του πληθυσμού και ο σεβασμός των θεμελιωδών τους δικαιωμάτων. Οι εξαιρέσεις αυτές ωστόσο έχουν αποδειχθεί αναποτελεσματικές.

Η Επιτροπή θεωρεί ότι οι διατάξεις του Συμφώνου είναι εφαρμοστέες σε περιπτώσεις επιβολής οικονομικών κυρώσεων, παρά το γεγονός ότι οι τελευταίες επιβάλλονται με σκοπό την προάσπιση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Παρόλο που η ίδια δεν έχει λόγο στην επιβολή ή μη οικονομικών κυρώσεων, ωστόσο, όταν λαμβάνονται μέτρα που παρεμποδίζουν ένα κράτος να συμμορφωθεί προς τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το Σύμφωνο, τότε οι κυρώσεις και ο τρόπος επιβολής τους θεωρούνται ζητήματα που θα πρέπει να τεθούν υπόψη της Επιτροπής, διότι η επιβολή κυρώσεων δεν αναιρεί ή εκμηδενίζει τις υποχρεώσεις του κράτους αυτού, όπως αυτές απορρέουν από το Σύμφωνο. Αν και προφανώς περιορίζονται οι δυνατότητές του, το κράτος διατηρεί την υποχρέωση να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα για την εξάλειψη των διακρίσεων στην απόλαυση των δικαιωμάτων.

Για τον σκοπό αυτό η Επιτροπή προτείνει: Πρώτον, οι διατάξεις του Συμφώνου να λαμβάνονται πλήρως υπόψη, όταν πρόκειται να υιοθετηθεί κυρωτική απόφαση σε βάρος κράτους μέλους.

Δεύτερον να γίνεται έλεγχος της εφαρμογής των διατάξεων του Συμφώνου κατά τη διάρκεια της επιβολής των κυρώσεων.

Τρίτον, το σώμα που επιβάλλει τις κυρώσεις οφείλει να λαμβάνει ιδιαίτερη μέριμνα, και τα κατάλληλα μέτρα, προκειμένου να ανατρέψει τυχόν δυσανάλογες επιπτώσεις στα σχετικά δικαιώματα ευαίσθητων ομάδων.

Η Επιτροπή επιθυμεί να επισημάνει ότι οι κάτοικοι των κρατών μερών δεν χάνουν τα βασικά τους δικαιώματα εξαιτίας της διαπίστωσης ότι οι αρχηγοί τους έχουν παραβιάσει την διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Σκοπός του Σχολίου δεν είναι να υποστηρίξει η Επιτροπή τέτοιους ηγέτες, παρά να υπογραμμίσει ότι η μία παρανομία δεν θα πρέπει να απαντηθεί με μια άλλη, ιδίως όταν πρόκειται για θεμελιώδη δικαιώματα που εγγυάται το Σύμφωνο.

2.10 Η διεύρυνση των των αρμοδιοτήτων της Επιτροπής με την υιοθέτηση του Προαιρετικού Πρωτόκολλου στο ΣΟΚΠΑ

Το Σύμφωνο δεν προβλέπει δυνατότητα άσκησης ατομικής αναφοράς, γεγονός που οδήγησε σε ευρύτατες συζητήσεις γύρω από το ζήτημα αυτό με δυνατά επιχειρήματα⁷⁰. Η στέρηση του δικαιώματος δεν βοήθησε στην ανάπτυξη σχετικής νομολογίας και κυρίως δεν προσέφερε στα θύματα των παραβιάσεων δυνατότητα κάποιας μορφής αποκατάσταση. Τα κράτη μέρη φρονούν ότι το δικαίωμα ατομικής αναφοράς θα συμβάλλει στην απόλαυση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων, θα καταστήσει τα κράτη μέρη περισσότερο υπεύθυνα και υπόλογα στη διεθνή κοινότητα, θα συμβάλλει στην ερμηνεία των δικαιωμάτων που προστατεύει και στην εφαρμογή αναλόγων μέτρων σε εθνικό επίπεδο.

Για τον σκοπό αυτό η Επιτροπή προσπάθησε από το 1990, να καταρτίσει ένα σχέδιο Προαιρετικού Πρωτοκόλλου που να περιέχει την δυνατότητα άσκησης ατομικής αναφοράς⁷¹.

Η Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ΟΗΕ σε απόφαση της που ελήφθηκε στις 20 Απριλίου 2001⁷² διόρισε ανεξάρτητο εμπειρογνώμονα προκειμένου να εξετάσει το ζήτημα ενός σχεδίου Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στο Σύμφωνο. Στις 15 Αυγούστου 2001⁷³ η Υποεπιτροπή Δικαιωμάτων του ανθρώπου υιοθέτησε χωρίς ψηφοφορία, ένα κείμενο στο

⁷⁰ Μεταξύ άλλων βλ. P. ALSTON, Establishing a right to petition under the Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, Collected Courses of the Academy of European Law: The Protection of Human rights in Europe, Florence: European Univ. Institute, IV, 2, 1993 σ. 115, F. COOMANS and G.J.H VAN HOOFF (eds), The Right to Complain about Economic, Social and Cultural Rights: Proceedings of the Expert Meeting on the Adoption an Optional Protocol to the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, (Utrecht, 25-28 January 1995), Utrecht: Institute of Human Rights, 1995, M. CRAVEN, Towards an unofficial petition procedure: A review of the role of the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, στο K. DRZEWICKI, C. KRAUSE and A. ROSAS (eds), Social Rights as Human Rights: A European Challenge, 1994, p. 91.

⁷¹ Βλ. E/1992/23, παραγρ. 362. Στις 23 Αυγούστου 1996 με την απόφαση 1996/13 η Υποεπιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου ζήτησε την υιοθέτηση του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου. Η ιδέα αυτή βασίστηκε στην § 75 της Διακήρυξης και Προγράμματος Δράσης, της Παγκόσμιας Διάσκεψης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, που πραγματοποιήθηκε στη Βιέννη το 1993. Ακολούθησαν συζητήσεις μεταξύ κρατών, διακυβερνητικών και μη-κυβερνητικών οργανισμών για το ζήτημα αυτό (E/CN.4/1997/105), προτάσεις και σχόλια που περιλαμβάνονται σε έκθεση του Υπατου Αρμοστή για Δικαιώματα του Ανθρώπου (E/CN.4/2000/49), καθώς και η έκθεση του Υπατου Αρμοστή για Δικαιώματα του Ανθρώπου σχετικά με την αγωγμότητα των δικαιωμάτων που περιλαμβάνει το Σύμφωνο (E/CN.4/2001/62/ Add. 2)

⁷² Res. 2001/30, Commission on Human Rights.

⁷³ Στην 25^η συνάντησή της, με την απόφαση 2001/6

οποίο μεταξύ άλλων ζητούσε επειγόντως από την Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου⁷⁴ να προωθήσει άμεσα την υιοθέτηση ενός Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στο Σύμφωνο που να παρέχει την δυνατότητα ατομικής αναφοράς. Ταυτόχρονα, ζητούσε την συγκρότηση μιας ομάδας εργασίας⁷⁵ που να ασχολείται αποκλειστικά με την μελέτη του σχεδίου Προαιρετικού Πρωτοκόλλου του Συμφώνου, και έθεσε προθεσμία να υιοθετηθεί το σχέδιο στην 54^η συνάντηση της Υποεπιτροπής. Η ομάδα αυτή συγκροτήθηκε με απόφαση της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου⁷⁶, λαμβάνοντας υπόψη προγενέστερη απόφαση του ECOSOC⁷⁷ που προέβλεπε τη δημιουργία και την εντολή της.

Το 2004⁷⁸ υπέβαλλε έκθεση σχετικά με την χρησιμότητα ενός Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στην οποία μεταξύ άλλων αναγράφεται ο διάλογος ανάμεσα στους εμπειρογνώμονες δικαιωμάτων του ανθρώπου, η φύση και ο σκοπός των υποχρεώσεων των κρατών μερών που απορρέουν από το Σύμφωνο, η συζήτηση στο ζήτημα της αγωγιμότητας των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων καθώς και των πλεονεκτημάτων του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου, και των πρακτικών αποτελεσμάτων του.

Η εισηγήτρια της έκθεσης⁷⁹ ζήτησε από τα κράτη μέρη την ανανέωση της θητείας της ομάδας για άλλη μία διετία προκειμένου να ασχοληθούν με το Πρωτόκολλο⁸⁰ και ένα χρονικό διάστημα δέκα (10) εργάσιμων ημερών πριν από τη σύνοδο της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για να εργαστούν αποκλειστικά με το θέμα αυτό, με την παρουσία ενός εκπροσώπου της Επιτροπής του Συμφώνου. Επί πλέον η εισηγήτρια θεώρησε σκόπιμη την παρουσία στην ομάδα εργασίας εκπροσώπων από τρεις Επιτροπές δικαιωμάτων του ανθρώπου που αποδέχονται την διαδικασία της ατομικής αναφοράς, ιδιαίτερα της Επιτροπής για την κατάργηση των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών, εκπροσώπων των περιφερειακών μηχανισμών προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου, της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας και της UNESCO. Τέλος, ζήτησε έκθεση από τον Γεν. Γραμματέα με στοιχεία για τις διαδικασίες ατομικής αναφοράς σε διεθνείς πράξεις προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου και στα πλαίσια του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών⁸¹. Η εξέλιξη ήταν θετική δεδομένου ότι στις

⁷⁴ Πρόκειται για το σημερινό Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ό.π.

⁷⁵ Η ομάδα αυτή, ανοικτή για την διευθέτηση του θέματος όπως χαρακτηριστικά ονομάστηκε με τον όρο "open-ended", υιοθετήθηκε με την Res. 2000/9 της 17^{ης} Αυγούστου 2000.

⁷⁶ Res 2003/18, Commission on Human Rights.

⁷⁷ ECOSOC Res. 2002/254, της 25^{ης} Ιουλίου 2002.

⁷⁸ E/CN.4/2004/44, 15 March 2004, Commission on Human Rights 60^η σύνοδος.

⁷⁹ Η κα Catarina de Albuquerque από την Πορτογαλία η οποία ήταν και Πρόεδρος της ομάδας εργασίας.

⁸⁰ Αξίζει να σημειωθεί ότι τα μέλη της ομάδας δεν κατάφεραν να συμφωνήσουν ούτε στην ημερομηνία έναρξης της συγγραφής ενός σχεδίου Πρωτοκόλλου.

⁸¹ Αναλυτικά για τις προτάσεις της εισηγήτριας βλ. E/CN.4/2004/44 ECOSOC, Commission on Human Rights, 15 March 2004.

18 Ιουνίου 2008, το Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ΟΗΕ υιοθέτησε το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στο ΣΟΚΠΔ⁸², το οποίο θα τεθεί σε ισχύ μετά τρεις μήνες από την κατάθεση στον Γενικό Γραμματέα του δέκατου εγγράφου επικύρωσης ή προσχώρησης.

2.10.1. Διαδικασία αναφοράς

2.10.1.1. Ατομική αναφορά

Το Προαιρετικό Πρωτόκολλο παρέχει στα άτομα το δικαίωμα να υποβάλουν ατομική αναφορά ενώπιον της Επιτροπής όταν παραβιάζεται ένα από τα δικαιώματα που κατοχυρώνει το Σύμφωνο. Η αναφορά θα κατατίθεται από άτομο, εκ μέρους ατόμων ή ομάδας ατόμων που βρίσκονται στη δικαιοδοσία του κράτους μέρους και ισχυρίζονται ότι είναι θύματα παραβίασης ενός από τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στα Τμήματα II και III του Συμφώνου. Στην περίπτωση που η αναφορά κατατίθεται εκ μέρους ατόμου ή ομάδας ατόμων θα πρέπει να συνοδεύεται με τη σύμφωνη γνώμη τους, εκτός κι αν ο προσφεύγων μπορεί να δικαιολογήσει ότι δρα με τη θέλησή τους⁸³.

Στο άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου αναγράφονται οι προϋποθέσεις του παραδεκτού της αναφοράς ως ακολούθως:

- (α) εξάντληση όλων των εσωτερικών ενδίκων μέσων, εκτός κι αν η διαδικασία είναι αδικαιολόγητα παρατεταμένη
- (β) θα κατατίθεται μέσα σε ένα έτος από την εξάντληση των εσωτερικών ενδίκων μέσων, εκτός κι αν ο αναφέρων αποδείξει ότι αδυνατούσε να την υποβάλει στο χρονικό αυτό διάστημα
- (γ) η αναφορά θα αναφέρεται σε γεγονότα που έλαβαν χώρα μετά τη θέση σε ισχύ του Πρωτοκόλλου, εκτός κι αν τα πραγματικά περιστατικά συνεχίζουν και μετά την ημερομηνία της θέσης σε ισχύ
- (δ) θα πρέπει να αναφέρεται σε συγκεκριμένη διάταξη
- (ε) η αναφορά να μην είναι αβάσιμη και να βασίζεται σε εκθέσεις που εμφανίζονται στα μέσα μαζικής ενημέρωσης
- (στ) να μην αποτελεί κατάχρηση του δικαιώματος αναφοράς
- (ζ) να μην είναι ανώνυμη ή προφορική.

Το Πρωτόκολλο παρέχει την δυνατότητα άσκησης προσωρινών μέτρων μετά την κατάθεση της αναφοράς και πριν η Επιτροπή κρίνει επί της ουσίας την υπόθεση. Η Επιτροπή ζητά από

⁸² A/HRC/8/L2/Rev. 1 / Corr. 1, 18 Ιουνίου 2008.

⁸³ Άρθρο 2 του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου.

το κράτος μέρος την λήψη προσωρινών μέτρων ανάλογα με την εξαιρετική κατάσταση που έχει δημιουργηθεί για να αποφευχθεί η ανεπανόρθωτη ζημιά στο θύμα ή στα θύματα της καταγγεληθείσας παραβίασης⁸⁴ και διαβιβάζει την αναφορά στο ενδιαφερόμενο κράτος μέρος το οποίο μέσα σε διάστημα έξι μηνών θα καταθέσει στην Επιτροπή γραπτές εξηγήσεις ή διευκρινήσεις για το ζήτημα και την αποκατάσταση, εάν υπάρχει.

Ταυτόχρονα η Επιτροπή παρέχει τις καλές της υπηρεσίες για επίτευξη φιλικού διακανονισμού, που θα βασίζεται στο σεβασμό των υποχρεώσεων που τίθενται στη Σύμβαση⁸⁵.

Η εξέταση της αναφοράς γίνεται κεκλεισμένων των θυρών και λαμβάνονται υπόψη στοιχεία ή έγγραφα από άλλα όργανα του ΟΗΕ, ειδικευμένες οργανώσεις, διεθνείς οργανισμούς περιλαμβανομένων περιφερειακών συστημάτων προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου κ.ά.⁸⁶ Στη συνέχεια διαβιβάζει την γνώμη της στα μέρη, το δε κράτος μέρος θα πρέπει μέσα σε έξι μήνες να απαντήσει για τα μέτρα που έλαβε σύμφωνα με την σύσταση της Επιτροπής.

2.10.1.2. Διακρατική αναφορά

Σύμφωνα με το Πρωτόκολλο, η Επιτροπή δέχεται αναφορά κράτους μέρους κατά άλλου κράτους μέρους που δεν εκπληρώνει τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το Σύμφωνο, υπό την προϋπόθεση ότι θα αναγνωρίσει την αρμοδιότητα αυτή της Επιτροπής, οποιαδήποτε στιγμή. Σ' αυτήν την περίπτωση το κράτος μέρος απευθύνεται σ' αυτό που παραβιάζει καθώς και στην Επιτροπή. Μέσα σε τρεις μήνες μετά την λήψη της αναφοράς, το κράτος θα πρέπει να ενημερώσει το αναφέρον κράτος για τα μέτρα που λήφθηκαν ή τις εσωτερικές διαδικασίες που βρίσκονται σε εξέλιξη για την ικανοποίηση της αναφοράς.

Εάν μέσα σε έξι μήνες δεν λυθεί το θέμα, τότε μπορεί να αναφερθεί στην Επιτροπή η οποία θα επιληφθεί της αναφοράς μετά την εξάντληση των εσωτερικών ενδίκων μέσων. Η εξαίρεση ισχύει και στην περίπτωση αυτή, δηλαδή μπορεί η Επιτροπή να επιληφθεί του θέματος όταν η εσωτερική διαδικασία διαρκεί για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Η Επιτροπή παρέχοντας τις καλές της υπηρεσίες στα κράτη μέρη θα προσπαθήσει να πετύχει φιλικό διακανονισμό σύμφωνα με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το Σύμφωνο. Μετά την επίτευξη φιλικού διακανονισμού θα εκδώσει έκθεση με τα πραγματικά περιστατικά και την λύση που επιτεύχθηκε. Εάν δεν επιτευχθεί φιλικός διακανονισμός, η Επιτροπή στη

⁸⁴ Άρθρο 5 ibid

⁸⁵ Άρθρο 7 ibid

⁸⁶ Άρθρο 8 ibid

έκθεσή της θα εκθέσει τα πραγματικά περιστατικά και τις συζητήσεις μεταξύ των μερών και θα τα κοινοποιήσει μόνο στα διάδικα μέρη.

2.10.2. Διαδικασία έρευνας

Πρόκειται για ξεχωριστή διαδικασία που ισχύει μόνον όταν τα κράτη μέρη προβούν σε αναγνώριση της συγκεκριμένης αρμοδιότητας της Επιτροπής⁸⁷. Την αναγνώριση αυτή μπορούν να άρουν με δήλωσή τους προς τον Γενικό Γραμματέα⁸⁸. Σύμφωνα με αυτήν, η Επιτροπή λαμβάνει αξιόπιστες πληροφορίες για σοβαρές και συστηματικές παραβιάσεις δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στα μέρη II και II του ΣΟΚΠΔ από ένα κράτος μέρος και το καλεί να συνεργαστεί στην εξέταση των πληροφοριών και να υποβάλει παρατηρήσεις σχετικά με αυτές.

Μετά την λήψη των παρατηρήσεων, η Επιτροπή ορίζει ένα ή περισσότερα μέλη της να διεξάγουν έρευνα και αν χρειαστεί να επισκεφθούν το κράτος μέρος και να αναφέρουν άμεσα στην Επιτροπή το αποτέλεσμα, σε συνεργασία με το κράτος και με πλήρη μυστικότητα. Η Επιτροπή μετά από το πέρας της διαδικασίας διαβιβάζει στο κράτος τα αποτελέσματα με σχόλια και συστάσεις. Σε έξι μήνες το κράτος θα αποστείλει τις παρατηρήσεις του. Η Επιτροπή με την σύμφωνη γνώμη του κράτους, αποφασίζει να συμπεριλάβει περίληψη των αποτελεσμάτων της διαδικασίας στην ετήσια έκθεσή της, σύμφωνα με το άρθρο 15 του Πρωτοκόλλου.

⁸⁷ Άρθρο 11 του Πρωτοκόλλου.

⁸⁸ Άρθρο 11, 8, *ibid.*

3. Συμπέρασμα

Από την υιοθέτηση του Συμφώνου μέχρι σήμερα πολλές αλλαγές έχουν σημειωθεί σε παγκόσμιο επίπεδο στην προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Αρκετά από τα δικαιώματα που κατοχυρώνει το Σύμφωνο, προστατεύονται με μεγαλύτερη σαφήνεια και από άλλες διεθνείς πράξεις προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, όπως είδαμε ήδη κατά την εξέταση των επιμέρους δικαιωμάτων, και για το λόγο αυτό θα «πρέπει να διαβάζονται σε συνδυασμό με τα δικαιώματα αυτά»⁸⁹.

Ιδίως, στον τομέα της εργασίας, η ΔΟΕ έχει να συνεισφέρει περισσότερη προστασία και αρωγή προς τους εργαζόμενους, στον τομέα της εκπαίδευσης, η UNESCO, στον τομέα της υγείας η ΠΟΥ και ούτω καθ' εξής. Υπάρχει δηλαδή, μια αλληλεπίδραση και αλληλοκάλυψη των δικαιωμάτων αυτών, που βρίσκεται στην καλή διάθεση των κυβερνήσεων να τα εφαρμόσουν, στο μέτρο που έχουν κυρώσει τις διεθνείς πράξεις και δεσμεύονται από αυτές.

Είναι πλέον αποδεκτό ότι τα δικαιώματα του ανθρώπου είναι παγκόσμια, αλληλένδετα, αδιαίρετα και αλληλοεξαρτώμενα και ότι «η διεθνής κοινότητα θα πρέπει να τα αντιμετωπίζει με τον ίδιο τρόπο, στην ίδια βάση και με την ίδια έμφαση»⁹⁰. Υπό αυτήν την έννοια θα πρέπει να δοθεί η δέουσα προσοχή στην εφαρμογή, προαγωγή και προστασία όλων των δικαιωμάτων ανεξάρτητα εάν πρόκειται για ατομικά, πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά ή πολιτιστικά. Τα κράτη μέρη οφείλουν να ερμηνεύουν τις επιμέρους διατάξεις με καλή πίστη και να εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τα διεθνή κείμενα ανεξάρτητα της οικονομικής, πολιτικής ή άλλης θεώρησής τους. Για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα είχε γίνει αποδεκτό από την αρχή ότι είναι αχώριμα, σε περίπτωση παραβίασής τους. Δεν υπήρξε όμως, η ίδια αντίληψη για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα.

Τα επιχειρήματα που στήριξαν την αντίληψη αυτή ήταν μεταξύ άλλων το γεγονός ότι τα δικαιώματα αυτά απαιτούν τη λήψη σειράς θετικών μέτρων από πλευράς των κυβερνήσεων και σχεδιασμού για την υλοποίησή τους, που δεν δύνανται να πραγματοποιηθούν μέσω των δικαστηρίων ή άλλων παρόμοιων διαδικασιών. Επίσης, η διατύπωση των δικαιωμάτων είναι ασαφής, έτσι ώστε να δυσκολεύεται η δικαιοσύνη στην εφαρμογή τους καθώς επίσης, ότι για ορισμένα δικαιώματα απαιτούνται ιδιαίτεροι οικονομικοί πόροι που δεν υπάρχουν απαραίτητα σ' όλα τα κράτη μέρη (π.χ. για το δικαίωμα στην υγεία).

⁸⁹ Βλ. Ε. ΡΟΥΚΟΥΝΑΣ, ό.π. σ. 97.

⁹⁰ Σύμφωνα με την Διακήρυξη της Βιέννης και το Πρόγραμμα Δράσης που υιοθετήθηκε από την Παγκόσμια Διάσκεψη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (βλ. Μέρος Ι§5), Βιέννη 25.6.1995 (A/CONF. 157/24, Μέρος Ι, Κεφάλαιο ΙΙ).

Στα ανωτέρω επιχειρήματα έδωσε απάντηση η Επιτροπή του Συμφώνου, η οποία στο Γενικό Σχόλιο 9⁹¹, κατέστησε σαφές ότι ορισμένες διατάξεις είναι άμεσης εφαρμογής και παρέθεσε ενδεικτικά, τα άρθρα 3 (ισότητα άνδρα και γυναίκας), 7 § α i (δικαίωμα για απόλαυση δικαίου μισθού και αμοιβή ίση με την αξία της εργασίας), 8 (δικαίωμα ίδρυσης και συμμετοχής σε επαγγελματικά σωματεία), 10 § 3 (ειδικά μέτρα προστασίας και αρωγής για παιδιά και εφήβους), 13 § 2 α (υποχρεωτική και δωρεάν βασική εκπαίδευση σε όλους), 13 § 3 (ελευθερία των γονέων να επιλέγουν τα σχολεία των παιδιών τους), 13 § 4 (ελευθερία ίδρυσης εκπαιδευτικών ιδρυμάτων), 15 § 3 (ελευθερία στις επιστημονικές έρευνες και δημιουργικές δραστηριότητες). Υπογράμμισε ότι η ρήτρα της μη διάκρισης είναι άμεσης εφαρμογής, ως γενική ρήτρα που καλύπτει τόσο τα ατομικά και πολιτικά, όσο και τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα⁹². Το ίδιο ισχύει για το δικαίωμα σύστασης και συμμετοχής σε συνδικάτα (άρθρο 8) και το δικαίωμα των γονέων να επιλέγουν το σχολείο των παιδιών τους (άρθρο 13 § 3) διότι τα δικαιώματα αυτά εντάσσονται τόσο στην κατηγορία των ατομικών, όσο και σ' αυτήν των κοινωνικών δικαιωμάτων⁹³. Έτσι, η Επιτροπή έκρινε ότι η καθεμιά διάταξη του Συμφώνου διαθέτει στοιχεία που μπορούν να την χαρακτηρίσουν ότι «έχει αγωγιμότητα στο περιεχόμενό της»⁹⁴.

Ωστόσο, διευκρίνισε περαιτέρω, ότι θα πρέπει να γίνει διάκριση στα αγωγή δικαιώματα, δηλαδή στις περιπτώσεις εκείνες που η παραβίαση ενός δικαιώματος επιλύεται από τα δικαστήρια και στις διατάξεις, τις οποίες τα δικαστήρια μπορούν να εφαρμόσουν. Κατά τις προπαρασκευαστικές εργασίες του Συμφώνου εκπρόσωποι των κρατών προσπάθησαν να συμπεριλάβουν διάταξη με περιεχόμενο που να ορίζει με σαφήνεια ότι τα άρθρα του δεν είναι αμέσου εφαρμογής. Η πρόταση αυτή όμως απορρίφθηκε.

Έτσι, επαφίεται στα δικαστήρια του κάθε κράτους να κρίνουν εάν οι διατάξεις είναι άμεσα εφαρμόσιμες, τα οποία πιστεύουμε ότι μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην εφαρμογή των κοινωνικών δικαιωμάτων. Τα δικαστήρια θα πρέπει να είναι ενήμερα για τη φύση και τις ιδιαιτερότητες των διατάξεων του Συμφώνου. Για παράδειγμα, όταν η κυβέρνηση εμπλέκεται σε μια δικαστική διαμάχη, θα πρέπει να επικαλεστεί την εσωτερική νομοθεσία που εφαρμόζει τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το Σύμφωνο, άλλως, θα φανεί ανακόλουθη με τις

⁹¹ General Comment 9, The domestic application of the Covenant, E/C. 12/1998/24, 3 December 1998.

⁹² Προς αυτήν την κατεύθυνση είναι και η ερμηνεία του άρθρου 26 του ΣΑΠΔ από την Επιτροπή του ΣΑΠΔ. Βλ. και M. SEPULVEDA, The nature and obligations under the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 2003 σ. 155.

⁹³ Βλ. π.χ. άρθρο 11 της ΕυρΣΔΑ, άρθρο 22 του ΣΑΠΔ, βλ. το άρθρο 2 του 2⁰⁰ Πρωτοκόλλου στην ΕυρΣΔΑ που έχει το ίδιο περιεχόμενο με αυτό του άρθρου 13,3 του Συμφώνου.

υποχρεώσεις που έχει αναλάβει. Το ζήτημα, βέβαια, δεν είναι απλό. Είναι όμως αξιοσημείωτο ότι τόσο οι διεθνείς πράξεις όσο και τα εθνικά δικαστήρια λαμβάνουν θετική στάση απέναντι στο ζήτημα που σταδιακά οδηγεί στην ανάπτυξη της θεωρίας για την αγωγιμότητα όλων των δικαιωμάτων του ανθρώπου⁹⁵.

Πέραν των ανωτέρω το Σύμφωνο έχει να επιδείξει σειρά από θετικά και αρνητικά στοιχεία. Στα θετικά σημειώνουμε την συγκρότηση της Επιτροπής και του έργου που έχει επιτελέσει μέσω του ελέγχου των εκθέσεων και των Γενικών Σχολίων που έχει υιοθετήσει.

Έχει καταφέρει να διευκρινίσει και να ερμηνεύσει πολλές από τις γενικές διατάξεις του Συμφώνου παρέχοντας με τον τρόπο αυτό τη δυνατότητα σε άτομα και δικηγόρους να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων ή άλλων αρχών, αλλά και τα δικαστήρια και οι δημόσιες αρχές του τόπου να μπορέσουν να ανταποκριθούν καλλίτερα στην εφαρμογή του Συμφώνου.

Στα αρνητικά καταγράφουμε την μη κύρωση του Συμφώνου από 37 κράτη μέλη του ΟΗΕ, την δυσκολία που έχουν πολλά κράτη του τρίτου κόσμου στην υλοποίηση των υποχρεώσεων που έχουν αναλάβει με την λήψη κατάλληλων μέτρων, λόγω οικονομικών κυρίως δυσκολιών, την ανάγκη να εμπλακούν στην προσπάθεια αυτή περισσότερο τα άτομα, οι ΜΚΟ, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις, αλλά και η ακαδημαϊκή κοινότητα⁹⁶. Σποραδική χαρακτηρίζεται ακόμη και η συνεργασία με τις Ειδικευμένες Οργανώσεις.

Τέλος, τα κράτη μέρη θα πρέπει να βοηθήσουν στην κύρωση του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου⁹⁷ που αναγνωρίζει την ατομική αναφορά, έτσι ώστε ένα μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού του πλανήτη μας να απολαμβάνει ουσιαστικά τα δικαιώματα αυτά.

⁹⁴ Επί λέξει η Επιτροπή τόνισε... There is no Covenant rights which could not, ... be considered to possess at least some significant justifiable dimensions» General Comment 9, ό.π.

⁹⁵ S. LIEBENBERG, The Protection of Economic and Social Rights in Domestic Legal Systems, in A. EIDE et al (eds), Economic, Social and Cultural Rights: A Textbook, 2nd edition, 2001, σ. 55 επ.

⁹⁶ Βλ. και M. DOWELL-JONES, Contextualising the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: assessing the economic, ό.π. σ. 169 επ.

⁹⁷ K. ARAMBULL, Strengthening the supervision of the ICSECR. Theoretical and Procedural aspects, Intersentia, 1999, P. ALSTON, Establishing a right to petition under the Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, στο Collected courses of the Academy of European Law: The protection of human rights in Europe, Florence: European University Institute, Vol. IV,2, 1993, σ. 107.

Βιβλιογραφία

- Alston (P.), The Committee on Economic, Social and Cultural Rights, in *The UN. and human rights, a critical appraisal*, Alston (P.) (ed.), Clarendon Press, Oxford, 1992, σ. 473 επ.
- Alston (P.), The United Nations Specialised Agencies and Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, *Columbia Journal of Transnational Law*, 79, 1979 σ. 18.
- Alston (P.), The Committee on Economic, Social and Cultural Rights, στο Alston (P.) (ed.) *The United Nations and Human Rights: ο.π.*, 1992, σ. 473 επ.,
- Alston (P.), Establishing a right to petition under the Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, *Collected Courses of the Academy of European Law: The Protection of Human rights in Europe*, Florence, European Univ. Institute, IV, 2, 1993 σ. 107.
- Alston (P.) and Quinn (G.), The nature and scope of States Parties obligations under the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, *HRQ*, 9, 1987, σ. 171 επ.
- Alston (P.) and Simma (B.), First Session of UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, *AJIL*, 81, 1987, σ. 747.
- Alston (P.), και Simma (B.), First Session of the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, *AJIL*, 80, 3, 1987, σ. 747 επ.
- Alston (P.), και Simma (B.), Second Session of the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights *AJIL* 82, 3, 1988, σ. 603 επ.
- Arambull (K.), *Strengthening the supervision of the ICSECR. Theoretical and Procedural aspects*, Intersentia, 1999
- Bossuyt (M.), La distinction entre les droits civils et politiques et les droits économiques, sociaux et culturels, στο *RDH*, 8 No 4, 1975, σ. 783 επ.
- Bossuyt (M.), *Guide to the travaux préparatoires of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, M. Nijhoff Dordrecht, 1987
- Chapman (A.), A new approach to Monitoring the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, στο *ICJR*, 1995, σ. 23.
- Coomans (F.) and Van Hoof (G.J.H.), eds., *The Right to Complain about Economic, Social and Cultural Rights: Proceedings of the Expert Meeting on the Adoption an Optional Protocol to the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, (Utrecht, 25-28 January 1995), Utrecht: Institute of Human Rights, 1995

- Craven (M.), Towards an unofficial petition procedure: A review of the role of the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, στο *Social Rights as Human Rights: A European Challenge*, Drzewicki (K.), Krause (C.) and Rosas (A.), eds., Abo/Turku (Finland), Abo Akademi University, Institute for Human Rights, 1994, p. 91.
- Craven (M. C.-R.), *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: A Perspective on its Development*, 1995
- Dowell-Jones (M.), Contextualising the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: Assessing the economic deficit, M. Nijhoff, Leiden, 2004, σ. 158.
- Eide (A), Economic and Social Rights στο J. Symonides, *Human Rights: Concepts and Standards*, 2000, σ. 119
- Klabbers (J.), The right to be taken seriously: Selfdetermination in International Law, HRQ 28, 1, 2006, σ. 186 επ
- Kumar (C.R.), National Human Rights Institution and Economic, Social and Cultural Rights. Towards the Institutionalization and Developmentalization of Human Rights, *Human Rights Quarterly* 28/3/2006 σ. 755 επ.
- Liebenberg (S.), «The Protection of Economic and Social Rights in Domestic Legal Systems», in *Economic, Social and Cultural Rights: A Textbook*, Eide (A.) et al (ed.), M. Nijhoff, 2nd edition, 2001, σ. 55 επ.
- Narula (S.), The right to Food: Holding global Actors Accountable under International Law, CJTL, 44, 3, 2003, σ. 691 επ.
- Ramcharan (B.G.), Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, NILR, XXIII, 1976/1 σ. 151 επ.
- Schwelb (E.), Some aspects of the measures of implementation of the Covenant of Economic, Social and Cultural Rights, HRJ, 1 1968, σ. 363 επ.
- Scott (C.), The interdependence and permeability of human rights norms: towards a partial fusion of the International Covenant on Human Rights, στο OHLJ, 27, Ottawa, Canada 1989, σ. 791 επ.
- Sepulveda (M.), The nature and obligations under the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, Intersentia, Antwerpen, 2003 σ. 155
- Simma (B.), The examination of State reports: ICESCR, στο Monitoring system of human rights treaty obligations, (Klein, Eckart (ed.), Berlin 1996, σ. 38.
- Vierdag (E.W.), The legal nature of the rights granted by the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, στο NYIL, IX 1978, σ. 69 επ.,